

הכרזת העצמאות וחוק היסוד: 'ישראל מדינת הלאום של העם היהודי': הילכו שניים יחד?

הכרזת העצמאות משמשת כתשתית לתכנית הלימודים באזרחות. בהכרזה נוכל למצוא בסיס למושגים רבים דוגמת זכויות אדם, בחירות, חירות ושוויון, מאפיינים יהודיים ועוד. השיעור הבא מבקש לברר מהו מעמדה של ההכרזה: האם הכרזת העצמאות היא מסמך השראתי או מסמך בעל תוקף משפטי?

לשיעור שני חלקים. בחלקו הראשון של השיעור התלמידים יכירו את המגילה וילמדו אותה לעומק. מתוך לימוד זה נוכל להצביע על כך שההכרזה היא הגרעין הפנימי סביבו התגבש האתוס של מדינת ישראל - על כל המשתמע מכך. בחלקו השני של השיעור נתוודע לחוק יסוד: ישראל מדינת הלאום של העם היהודי (חוק הלאום) וננסה להבין מה ניתן ללמוד מתוך הסערה שקמה סביב חוק זה אודות יחסה של החברה הישראלית להכרזת העצמאות.

הערות:

1. השיעור מתאים לכיתות י"א – י"ב
2. כדאי לקיים שיעור חשיפה או הקדמה לשיעור על מנת שהתלמידים יכירו את הטקסט של הכרזת העצמאות באופן בסיסי.
3. אורכו של השיעור כשעתיים, לפיכך ניתן ללמד חלקים מתוכו באופן מודולרי: חלקו הראשון של השיעור - פותח כיווני שיחה שונים ביחס להכרזת העצמאות. חלקו השני של השיעור - עוסק ביחס שבין הכרזת העצמאות לחוק יסוד: ישראל – מדינת הלאום של העם היהודי.

מהלך השיעור:

חלק א'

1. נחלק דפים חלקים לתלמידים ובקש מהם לענות בכתב על השאלה הבאה:
במידה והייתם מתבקשים לנצור בכספת שמורה ביותר את שלושת המסמכים החשובים ביותר עבורכם באופן אישי אילו מסמכים הייתם שומרים?
נאסוף את התשובות במליאה: ננסה לברר מה מאפיין מסמכים מסוג זה?
נשתף את התלמידים כי מגילת העצמאות שמורה כיום בגנזך המדינה בתנאי טמפרטורה ותאורה מיוחדים. מה מגלה לנו עובדה זו אודות מעמדה של מגילת העצמאות בחברה הישראלית?
2. נחלק את הטקסט של הכרזת העצמאות.¹
נעבור על המוקדים השונים בהכרזה - (תלמידי י"א-י"ב אמורים להכיר באופן בסיסי את החלקים השונים של ההכרזה).
3. נבקש מהתלמידים:
א. לבד/ בזוגות- לסמן מתוך ההכרזה 2 משפטים מהותיים ומעוררי הזדהות.
ב. לסמן משפט מתוך ההכרזה המעורר קושי.
ג. לנסח שאלה העולה מתוך ההכרזה והמתייחסת למציאות בת זמננו.

4. במליאה:

- א. נעבור על המשפטים המהותיים / מעוררי ההזדהות שנבחרו.
נשאל: למה נבחרו משפטים אלו? מה הם מייצגים?

¹ את נוסח המגילה וצילום שלה ניתן למצוא באתר הכנסת:
<http://main.knesset.gov.il/About/Occasion/Pages/IndDeclaration.aspx>

- ננסה למצוא מכנה משותף בין המשפטים השונים, או לחלקם לקבוצות. (חשוב לכתוב את המשפטים על הלוח, או לכל הפחות תמצות שלהם)
- ב. לגבי משפטים המעוררים קושי נשאל: האם התלמידים סבורים שיש למחוק אותם או לנסח אותם באופן שונה?
- ג. נבקש מהתלמידים לסיים את המשפט הבא:
 מהכרזת העצמאות עולה כי ערך משמעותי מאוד במדינת ישראל הוא....

חלק ב

5. נניח בצד את העיסוק בהכרזה ונחלק את נוסח חוק יסוד: 'ישראל – מדינת הלאום של העם היהודי'.²

- כדאי לתת רקע כללי לתלמידים אודות החוק.
 נחלק את התלמידים לקבוצות ונבקש מהם לאתר ולסמן בנוסח חוק היסוד בצבעים שונים משפטים המקיימים זיקה עם לשום ההכרזה או רעיונות הגלומים בה.

6. איסוף במליאה.

- א. נקרין על הלוח כותרות תקשורתיות שונים העוסקים בחוק היסוד: ישראל – מדינת הלאום של העם היהודי.
 ב. נשאל: בהתבסס על כך שישנו דמיון רב בין חוק היסוד ונוסח ההכרזה - מדוע לדעתכם החוק עורר דיון ציבורי סוער?
 מה הם המתחים שהחוק מעורר? כיצד הוא עומד אל מול ההכרזה?
 ג. נחזור למשפט שהתלמידים ניסחו בסוף חלקו הראשון של השיעור: הערכים המשמעותיים של מדינת ישראל העולים מתוך הכרזת העצמאות.
 נשאל: האם חוק היסוד: ישראל – מדינת הלאום של העם היהודי מתייחס לערכים אלה? באיזה אופן?
 מה מלמדת אותנו הסערה שעורר חוק היסוד אודות יחסה של החברה הישראלית כיום לערכי הכרזת העצמאות?

הנה מספר רעיונות לתשובות אפשריות:

- ההכרזה היא השראתית בלבד ולא אמורה להפוך לחוק.
- ההכרזה איננה רלוונטית כעבור שבעים שנה – אנחנו עומדים היום בהבנה אחרת של המציאות הישראלית.
- בהכרזה ישנם מתחים שנותרו ללא מענה / שהינם מובנים בזכותה של מדינת הלאום היהודית וניסיון לעגנם בחוק יעורר מטבע הדברים מחלוקת עמוקה.

7. סיכום השיעור:

חוק יסוד: 'ישראל – מדינת הלאום של העם היהודי' מבוסס על לשון הכרזת העצמאות הנתונה בקונצנזוס עמוק בחברה הישראלית. לצד זאת, עורר החוק ויכוח ציבורי נוקב. בשיעור בקשנו לברר כיוונים שונים על מנת להסביר את הפער בין היחס למגילה והיחס לחוק היסוד. כסיכום, נבקש מהתלמידים להגדיר באיזה תפקיד אמורה לשמש המגילה בישראל בת זמננו? (תשובות אפשריות עשויות להיות: קריאת כיוון מוסרית, תזכורת לכוונתם של האבות המייסדים, בסיס לחוקה שתיכתב ביום מן הימים, וכן הלאה).

² את נוסח החוק ניתן למצוא כאן: https://he.wikisource.org/wiki/%D7%97%D7%95%D7%A7-%D7%99%D7%A1%D7%95%D7%93:%D7%99%D7%A9%D7%A8%D7%90%D7%9C_%E2%80%93%D7%9E%D7%93%D7%99%D7%A0%D7%AA_%D7%94%D7%9C%D7%90%D7%95%D7%9D_%D7%A9%D7%9C_%D7%94%D7%A2%D7%9D_%D7%94%D7%99%D7%94%D7%95%D7%93%D7%99